

ΝΙΑΟΥΣΤΑ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΝΑΟΥΣΑΣ «ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΜΙΧΑΗΛ Ο ΛΟΓΙΟΣ»
ΕΤΟΣ 41ο • ΑΡ. ΤΕΥΧΟΥΣ 161 • ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2017 • ISSN 1106-2118

ΚΕΝΤΡΙΚΗ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ
ΒΕΡΟΙΑΣ

ΝΑΟΥΣΑ, Η ΠΟΛΗ ΤΟΥ ΟΙΝΟΥ & ΤΗΣ ΑΜΠΕΛΟΥ

ΕΘΙΜΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΩΝ ΚΑΙ ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑΣ
ΕΣΤΙΑ, ΕΝΩΣΙΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ Α.Ε.
Ο ΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ - ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΥ

Το έθιμο «Κόλντε»
στα Λευκάδια Νάουσας

ΕΘΙΜΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΩΝ ΚΑΙ ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑΣ

ΤΩΝ ΝΤΟΠΙΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ ΑΠΟ ΤΑ ΧΩΡΙΑ ΤΟΥ ΚΑΜΠΟΥ ΤΗΣ ΝΑΟΥΣΑΣ

Στη Μακεδονία κατά το χρονικό διάστημα από τη γιορτή της γέννησης του Χριστού μέχρι τη γιορτή των Θεοφανίων έχουμε όπως και στην υπόλοιπη Ελλάδα, τρεις γιορτές αγυρμού των παιδιών, που τελούνται κατά τη νύκτα προς την παραμονή κάθε μιας από τις γιορτές αυτές. Σε κάποιες περιοχές όπως στη Νάουσα, στην Κοζάνη και τη Σιάτιστα τελούνται μόνο οι δύο γιορτές αγυρμού των παιδιών, για τη γιορτή του Χριστού και για τη γιορτή του Αγίου Βασιλείου ή του νέου έτους.

Γράφει ο
Χρήστος Ζάλιος
Εκπαιδευτικός - Συγγραφέας

Είναι γνωστό ότι και οι τρεις Χριστιανικές γιορτές (Χριστού, Αγίου Βασιλείου, Θεοφανείων) ορίστηκαν να τελούνται από πολύ παλιά, στο

συγκεκριμένο χρόνο για να εξουδετερώσουν τις «εθνικές γιορτές» που τελούνταν στο ίδιο χρονικό διάστημα. Οι αρχαίοι Έλληνες κατά την χει-

μερινή τροπή του ήλιου γιόρταζαν την γέννηση του Διονύσου. Αυτή η αρχαία ελληνική γιορτή, είχε επίσης ταυτιστεί και με την γιορτή του Ήλιου, τον οποίο οι αρχαίοι λαοί είχαν θεοποιήσει. Συγκεκριμένα στους Έλληνες, είχε ταυτιστεί με τον Φωτοφόρο Απόλλωνα του Ήλιου. Η γιορτή αυτή πέρασε και στην αρχαία Ρώμη με τις δημοφιλείς γιορτές των Σατουρνάλιων, προς τιμήν του Κρόνου (Σατούρνου) τον Δεκέμβριο αλλά και της θεάς Δήμητρας.

Τα Σατουρνάλια ήταν από τις σημαντικότερες και ονομάζονταν: «*Dies Natalis Solis Invicti*,» δηλαδή «Ημέρα γέννησης του ακατανίκητου Ήλιου». Ο αυτοκράτορας Αυρηλιανός θέλοντας να ενώσει όλους τους λαούς της αυτοκρατορίας με μία θρησκεία, καθιέρωσε στις 25 Δεκεμβρίου του 274 να γιορτάζεται η «ημέρα της Γέννησης του Ανίκητου Ήλιου». Ήταν μια λατρεία που ένωνε το ελληνικό «τριέσπερο» και τη γιορτή του «Φωτοφόρου Απόλλωνα Ήλιου» με την αιγυπτιακή γιορτή «Γέννηση του Όσιρη» και την περσική τριήμερη γιορτή «Γέννηση του Μίθρα».

Ο Χριστιανισμός αφού για πολλούς αιώνες δεν κατόρθωσε να εξαλείψει τα έθιμα του λαού που προέρχονταν από τις παλιότερες θρησκείες, προσπάθησε να εκχριστιανίσει σκόπιμα τις αρχαίες παγανιστικές γιορτές του Χειμερινού Ηλιοστασίου και κυρίως τη μεγάλη εθνική εορτή του «ακατανίκητου θεού Ήλιου» (*Dies Invictis Solis*) που ήταν διαδεδομένη σε όλη την επικράτεια της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας. Ο εορτασμός της ημέρας των Χριστουγέννων στις 25 Δεκεμβρίου ως ημέρας γέννησης του Χριστού έπρεπε να συντελέσει στον εξάλειψη σημαντικών παγανιστικών γιορτών που τηρούνταν εκείνον τον καιρό,

όπως τα Σατουρνάλια, τα Μπρουμάλια και τα Βοτά. Με τον τρόπο αυτό οι Χριστιανοί θέλησαν να επιβεβαιώσουν την επικράτηση της πίστης τους ενάντια στις ειδωλολατρικές θεότητες, δίνοντας ένα εντελώς νέο, χριστιανικό περιεχόμενο στις γιορτές αυτές. Σταδιακά λοιπόν τα γενέθλια του Ήλιου της Δικαιοσύνης (του Ιησού Χριστού) πήραν τη θέση της παγανιστικής γιορτής των γενεθλίων του Ανίκητου Ήλιου.

Στη Νάουσα και τα πεδινά χωριά της, όπου οι ντόπιοι κάτοικοι των χωριών εκτός από την ελληνική γλώσσα μιλούν και τα «εντόπικα», ένα τοπικό σλαβοφανές γλωσσικό ιδίωμα, η γιορτή αγυρμού των παιδιών που τελείται κατά την παραμονή των Χριστουγέννων ονομάζεται «Κόλιντα» και «Κόλ(ε)ντε» ενώ αυτή που τελείται κατά την παραμονή του νέου έτους ονομάζεται «Σούρβα».

Ως προς την ονομασία των εορτών με τις λέξεις Κάλαντα (Κόλιαντα, Κόλιντα, Κόλ(ε)ντε, Κόλιντι) και Σούρβα και τη διάκριση ή σύγχυση μεταξύ τους ισχύουν τα εξής: Το όνομα Κάλαντα, παραφθορά της λέξης *Kalendae*, έμεινε ως κληρονομιά από τις Βυζαντινές Καλένδες, στους χριστιανικούς λαούς της διαλυμένης αυτοκρατορίας. Η λέξη αυτή φαίνεται ότι αρχικά σήμαινε την πρωτομηνιά, από τη μεγαλοπρεπέστατη τέλεση της γιορτής της πρωτομηνιάς του Ιανουαρίου, η οποία είχε γίνει και πρωτοχρονιά, σε παραβολή με την

πρωτομηνιά των άλλων μηνών μετέπεσε στη σημασία της πρωτοχρονιάς και του τραγουδιού που ψάλλεται αργότερα σ' αυτήν.

Απ' ότι φαίνεται από πολύ νωρίς οι Βυζαντινοί αγνοώντας τη λατινική σημασία της λέξης, νόμισαν ότι η λέξη σημαίνει τα φιλοδωρήματα, τα οποία δίνονταν στα παιδιά που τραγουδούσαν τα επαινετικά τραγούδια. Τη σημασία αυτή έχει σήμερα στη Νάουσα, στη Βέροια, την Κοζάνη, τη Σιάτιστα και σε άλλα μέρη της Μακεδονίας. Κόλιντα ονομάζονται τα φιλοδωρήματα τα οποία δίνονται στα παιδιά. Στο πέρασμα του χρόνου η λέξη Κόλιντα πήρε και τη σημασία και την έννοια των ευχετηρίων φράσεων «καλός χρόνος», «χρόνια πολλά».

Στους ντόπιους κατοίκους των πεδινών χωριών της Νάουσας η λέξη κόλιντε εκτός από τις σημασίες που έχουν λεχθεί, σημαίνει και το άναμμα της φωτιάς που γίνεται τις μικρές πρωινές ώρες ξημερώματα παραμονής Χριστουγέννων, ενώ στην πόλη της Νάουσας το άναμμα της φωτιάς ονομάζεται «καρτσιούνος».

Στη Νάουσα, τα φιλοδωρήματα που προσφέρουν κατά τη γιορτή των Χριστουγέννων λέγονται «κόλιντα», και στα περισσότερα από τα πεδινά χωριά της «κόλ(ε)ντε», αυτά όμως που προσφέρουν κατά τη γιορτή του νέου έτους λέγονται «σούρβα».

Στη Νάουσα και τα χωριά της τα παιδιά για τη γιορτή των Χριστουγέννων από τα ξημερώματα της παραμονής, κρατώντας στο ένα χέρι ραβδιά με χοντρούς ρόζους, με τα οποία χτυπούν τις πόρτες των σπιτιών που επισκέπτονται τραγουδούν τα κάλαντα, τα οποία είναι εγκώμια και ευχές στα μέλη της οικογένειας της οποίας χτυπούν την πόρτα, αρχίζουν δε συνήθως με τις φράσεις «κόλιντα

...στους κατοίκους των πεδινών χωριών της Νάουσας η λέξη κόλιντε, σημαίνει και το άναμμα της φωτιάς τις πρωινές ώρες, ξημερώματα παραμονής Χριστουγέννων...

μπάμπου» ή «κόλντε μπάμπο».

Το κύριο φιλοδώρημα των παιδιών την ημέρα του κόλντε, δηλαδή την παραμονή των Χριστουγέννων, ήταν τα μικρά κουλούρια με σουσάμι που παρασκεύαζαν οι νοικοκυρές ειδικά γι' αυτή τη γιορτινή ημέρα. Το κουλούρι αυτό οι ντόπιοι κάτοικοι των πεδινών χωριών της Νάουσας το ονομάζουν «κουλάκ», οι Ναουσαίοι «κουλίκι» και οι βλάχοι της Νάουσας «κουλάκλου». Η λέξη προέρχεται από την αρχαία ελληνική λέξη «κόλλιξ-κολλίκιον» που σημαίνει κουλούρι από χοντρό αλεύρι.

Στα περισσότερα τραγούδια που λένε τα παιδιά την παραμονή των Χριστουγέννων γίνεται επίκληση για να τους δοθεί το πολυπόθητο κουλούρι, που ήταν το κυρίως φιλοδώρημα, μαζί με άλλα ευτελέστερα είδη όπως ξηροί καρποί, ξυλοκέρατα, κάστανια και αποξηραμένα σύκα.

Στη Νάουσα παλιότερα τα παιδιά τραγουδούσαν: «κόλντα μέλιντα σούρβα Βασίλινα, το σκυλί σου μ' έφαγε τρανό κουλίκι θέλου».

Οι Βλάχοι της Νάουσας και της Βέροιας τραγουδούσαν: *Κόλντι μέλιντι, ντεν μιάι κουλάκλου = Κόλντα μέλιντα δώσε μου γιαγιά κουλούρι.*

Οι εντόπιοι κάτοικοι των πεδινών χωριών της Νάουσας φωνάζουν *Κόλντε, κόλντε, ντάημι μπάμπο κουλάκ* (κόλντε-κόλντε, δώσε μου γιαγιά κουλούρι), ζητώντας και αυτοί το κύριο φιλοδώρημά τους που αυτήν την ημέρα είναι το κουλάκ. Κάποιοι παρερμηνεύοντας τη σημασία της λέξης κόλ(ε)ντε υποστηρίζουν ότι προέρχεται από τη λέξη κόλαμ που στην τοπική διάλεκτο σημαίνει σφάζω. Λένε λοιπόν ότι τα παιδιά αντί για κάλαντα όπως γίνεται σε όλη τη Μακεδονία, γυρνάνε τα σπίτια και φωνάζουν κόλντε γιαγιά δηλαδή σφάζουν γιαγιά, εννοώντας

ότι προειδοποιούν για τη σφαγή του Ηρώδη. Είναι μια άποψη τραβηγμένη από τα μαλλιά, που η ετυμολογική της ερμηνεία είναι παντελώς λανθασμένη και δεν έχει καμιά σχέση με την πραγματικότητα του εθίμου.

Η λέξη «σούρβα» έχει τις ίδιες σημασίες που έχει και η λέξη «κόλντα», δηλαδή σημαίνει τη γιορτή την παραμονή της πρωτοχρονιάς, το τραγούδι που λένε τα παιδιά αυτήν την ημέρα, τα φιλοδωρήματα που δίνουν αυτή

αίτηση φιλοδωρήματος.

Στα χωριά τα οποία είχαν σουρβιές και σούρβα, τα οποία ωριμάζουν κατά το Νοέμβριο και τα αποταμίευαν για το Χειμώνα, τα παιδιά φαίνεται ότι ως επωδό στο τραγούδι για τα κάλαντα, είχαν την αίτηση σούρβων, όπως σε άλλα μέρη ζητούσαν κάστανια, πορτοκάλια, αυγά, κουλούρια και άλλα, δηλαδή καρπούς τους οποίους παρήγαγαν άφθονα στα χωριά τους. Τους καρπούς αυτούς που ήταν άφθονοι, οι

Το παραδοσιακό «κουλάτσε» που προσφέρεται στα παιδιά που ψάλλουν τα κάλαντα

τη μέρα στα παιδιά καθώς και ό,τι σημαίνουν οι ευχητήριες φράσεις «χρόνια πολλά» «καλός χρόνος». Αλλά τι σήμαινε πρώτα η λέξη σούρβα και πώς πήρε τις σημερινές της έννοιες; Αυτό είναι πιθανό να συνέβηκε ως εξής: Τα παιδιά επισκέπτονταν τα σπίτια των συμπολιτών κατά τις μεγάλες γιορτές (Χριστούγεννα, Νέο Έτος, Φώτα) λέγοντας τραγούδι του οποίου η επωδός είναι συνήθως η

νοικοκυρές θα τους έδιναν στα παιδιά και αυτά θα τους έπαιρναν ευχαρίστως καθώς ήταν συνηθισμένα να αρκούνται σε ελάχιστα φιλοδωρήματα. Οι οικοδέσποινες κατά τη σημαντικότερη γιορτή των Χριστουγέννων φαίνεται ότι έδιναν στα παιδιά κουλούρια (κουλάτσε-κουλίκια), τα κόλντα, κατά δε την λιγότερο κατά την αντίληψή τους επιφανή γιορτή της πρωτοχρονιάς σούρβα, καρπούς δηλαδή σουρ-

βιάς, ώριμους και αποταμιευμένους εκείνη την εποχή στο σπίτι τους.

Έτσι η λέξη σούρβα κατέληξε να σημαίνει γενικά το φιλοδώρημα που δίνεται στα παιδιά κατά τη γιορτή. Επειδή όμως όπως είπαμε την ίδια σημασία είχε πάρει και η λέξη Κόλιντα, δηλαδή το φιλοδώρημα των παιδιών, ήταν επόμενο να θεωρηθούν οι λέξεις συνώνυμες και να σημαίνει και η λέξη σούρβα ότι και η λέξη Κόλιντα, δηλαδή το άναμμα της φωτιάς, το τραγούδι

νωρίτερα από τις αυλές των σπιτιών ή και από τα χτήματα των συγχωριανών που δεν τα είχαν καλά φυλαγμένα. Το κλέψιμο των ξύλων ήταν πολύ παλιά συνήθεια και για το συγκεκριμένο σκοπό δεν το θεωρούσαν κακό.

Το πρωί της παραμονής κατά τις 6, όταν χτυπούσε η καμπάνα για την εκκλησία, οι μικροί κολιντάρτσι (κολιντάρηδες, καλανδολόγοι) ξεκινούσαν για τα κόλντε (κάλαντα). Εκείνη τη μέρα οι νοικοκύρηδες είχαν δε-

σπιτιών για να ανοίξουν οι ιδιοκτήτες, ενώ στον ώμο τους είχαν κρεμασμένο τον τουρβά όπου μάζευαν τα Κόλντε που τους έδιναν. Δε μας είναι γνωστό κάποιο συγκεκριμένο τραγούδι αγυρμού των παιδιών και αν υπήρχε, έχει ξεχαστεί από πολλά χρόνια πριν.

Σε κάθε σπίτι που πήγαιναν οι μικροί επισκέπτες φώναζαν μόνο «κόλντε-κόλντε, ντάημι μπάμπο κουλάτσε» (κόλιντα, κόλιντα δώσε μου γιαγιά κουλούρια) και όπου τους έδιναν φιλοδωρήματα έλεγαν διάφορες ευχές για το νοικοκύρη. Τα παιδιά πήγαιναν από τον ένα μαχαλά στον άλλο και μέχρι να ξημερώσει γυρνούσαν όλα τα σπίτια του χωριού.

Οι νοικοκυρές από την προηγούμενη της παραμονής, σηκώνονταν πρωί να κάνουν μικρά κουλουράκια με σουσάμι που τα λέγανε κουλάτσε και τα ψήνανε στο βρ'σνικ (στη γάστρα). Από αυτά τα κουλάτσε δίνανε στα παιδιά.

Για Κόλντε δε δίνανε λεφτά γιατί ο κόσμος τότε ήταν φτωχός και δεν είχε, έδιναν μόνο τα κουλάτσε, αποξηραμένα σύκα, κάστανα, καρύδια, κουζιούρτσα (ξυλοκέρατα) και αυτά όχι αγοραστά, αλλά από όσα είχαν αποθηκεύσει για το χειμώνα. Οι νοικοκυρές βάζανε σε ένα πιάτο σουσάμι, κεχρί, σιτάρι, καλαμπόκι και όταν ερχόντουσαν τα παιδιά για τα κόλντα, τα βάζανε να καθίσουν κάτω και ρίχνανε πάνω τους λίγους καρπούς.

Την ίδια μέρα προτού καθίσουν στο τραπέζι για φαγητό, έπαιρναν το πιάτο με τους καρπούς που είχαν ρίξει πάνω στα παιδιά, έβγαιναν έξω στην αυλή και ρίχνανε λίγο γύρω-γύρω. Πίστευαν ότι οι καρκόντζηδες (καλικάντζαροι) που τριγυρνούσαν αυτές τις μέρες όταν δούνε τους καρπούς, θα σταματήσουν εκεί για να φάνε και δε θα μαγαρίσουν τίποτα άλλο στο σπίτι.

Το «γκούμνο», το χριστόψωμο που παρασκευάζεται την παραμονή των Χριστουγέννων

της παραμονής, το φιλοδώρημα και την ίδια την τελούμενη γιορτή.

Κόλντε - Άναμμα της φωτιάς

Ξημερώματα της παραμονής, κατά τις «μικρές ώρες» (δηλαδή 3 ή 4 το πρωί) σε κάθε μαχαλά άναβαν μια μεγάλη φωτιά, για να ζεσταθεί ο Χριστός, όπως έλεγαν. Τα ξύλα με τα οποία άναβαν τη φωτιά, τα παιδιά κάθε γειτονιάς συνήθως τα έκλεβαν από πολύ

μένα τα σκυλιά και άφηναν κάποιο φώς αναμμένο γιατί όλοι περίμεναν να περάσουν από το σπίτι τους οι μικροί επισκέπτες.

Τα παιδιά γυρνούσαν από σπίτι σε σπίτι φωνάζοντας «κόλντε μπάμπο» δηλαδή «κάλαντα γιαγιά». Στα χέρια κρατούσαν ένα χοντρό κλαδί που στη μια άκρη είχε «κοκοντάρκα» (δηλαδή είχε ένα χοντρό ρόζο σαν μπάλα) και μ' αυτό χτυπούσαν τις πόρτες των

Γκούμνο

Την παραμονή των Χριστουγέννων οι νοικοκυρές κάνανε το Γκούμνο (Χριστόψωμο). Είναι το ψωμί που οι νοικοκυρές παρασκευάζανε την παραμονή των Χριστουγέννων ειδικά για τη μεγάλη αυτή θρησκευτική γιορτή. Παρασκευάζεται όπως το συνηθισμένο ψωμί, από καλύτερο όμως αλεύρι, κοσκινισμένο με ψιλή σήτα. Είναι στρογγυλό και στην επάνω επιφάνεια του έχει ένα μεγάλο τσιγγελωτό σταυρό από ζυμάρι και έναν πλούσιο διάκοσμο με παραστάσεις και κεντίδια. Πριν το ψήσουν, βάζανε στη μέση ένα ωμό αυγό (ακαθάριστο) και στις άκρες του σταυρού από ένα ξηρό καρπό. Οι παραστάσεις που κάνανε στα κενά που έχει ο σταυρός και στις άκρες, συνήθως απεικονίζανε «το χέρι του Θεού», «το ζευγά», «τα παιδιά», «τα βόδια», «αρνάκια», «πουλιά» κλπ.

Οι νοικοκυρές βάζανε το Γκούμνο πάνω στη σινιά (σοφρά) σε μια άκρη της κάμαρας και το αφήναν εκεί τρεις μέρες, δεν το κόβανε. Από την πρώτη μέχρι και την τρίτη μέρα των Χριστουγέννων κάθε φορά που βάζανε τραπέζι, το είχανε και αυτό πάνω στο τραπέζι αλλά δεν το τρώγανε. Το κόβανε και έτρωγαν από ένα κομμάτι όλα τα μέλη της οικογένειας, την τρίτη μέρα των Χριστουγέννων. Από το αυγό που είχε στη μέση το γκούμνο, έτρωγε από λίγο όλη η οικογένεια γιατί πίστευαν ότι ήταν καλό «για να μη τους πονάνε τα λαιμά».

Την παραμονή του κόλντε, το βράδυ, όταν κάθονταν όλοι γύρω γύρω στη σινιά για να φάνε έλεγε η γιαγιά στα παιδιά, πάρτε να φάτε από λίγο σκόρδο να μη σας πονάνε τα μάτια. Μετά όλοι μαζί σήκωναν τρεις φορές το τραπέζι προς τα πάνω. Αυτό γινόταν ως εξής: Όπως κάθονταν στο

Οι τσιγαρίδες (κομμάτια χοιρινού κρέατος) ήταν κύριο χριστουγεννιάτικο έδεσμα

τραπέζι για να φάνε, έλεγε ο αφέντης του σπιτιού: *θα σηκωθούμε όλοι μαζί να σηκώσουμε το τραπέζι και δεν πρέπει να γαυγίζουν τα σκυλιά γιατί μετά θα μαλώνουμε συνέχεια μέσα στην οικογένεια.* Το τραπέζι το σήκωναν τρεις φορές, πάνω κάτω, πάνω κάτω με το φαγητό που είχε επάνω του.

Εκείνο το βράδυ ο νοικοκύρης του σπιτιού, ο πατέρας ή ο παππούς, θα φέρει ένα μεγάλο ξύλο από δέντρο που βγάζει καρπούς, θα το βάλει στο τζάκι, θα σκαλίσει με τη μασιά τη φωτιά και θα πει διάφορες ευχές. Μετά ερχόταν η γιαγιά έχοντας στην υφαντή ποδιά της καρύδια, κάστανα, σύκα, ξυλοκέρατα, τα έριχνε στο τζάκι, έπαιρνε μια χούφτα αλάτι το έριχνε στη φωτιά και ευχόταν, *«όπως σκάει το αλάτι έτσι να γεννιούνται τα αρνάκια»*, αυτό το έκανε και το έλεγε τρεις φορές.

Δώδεκα μέρες η φωτιά δεν έπρεπε να σβήσει και για δώδεκα μέρες, από την παραμονή των Χριστουγέννων μέχρι τα Φώτα κάθε βράδυ θύμιαζαν

μέσα στο σπίτι.

Η Γουρουνοχαρά

Ένα από τα σημαντικότερα χριστουγεννιάτικα έθιμα σε όλη τη Μακεδονία, αλλά και σε πολλές περιοχές της Ελλάδος είναι η γουρουνοχαρά. Κάθε οικογένεια αγόραζε από πολύ νωρίς ένα ή δυο γουρούνια που θα τα μεγάλωνε για τα Χριστούγεννα. Τα τάζαν πάρα πολύ και προσπαθούσαν να τα παχύνουν όσο γίνεται περισσότερο, κάποια μάλιστα έφταναν μέχρι και 180 σκάδες.

Το γουρούνι σφαζόταν την παραμονή των Χριστουγέννων και ήταν το κύριο Χριστουγεννιάτικο έδεσμα. Όσο κρέας δεν κατανάλωναν την περίοδο των γιορτών το παστώνανε και επειδή οι χειμώνες ήταν πολύ κρύοι το διατηρούσαν με τη μορφή του καβουρμά για μεγάλο χρονικό διάστημα. Τη δεύτερη μέρα των Χριστουγέννων, οι χωρικοί έκοβαν το κρέας του γουρουνιού, έφτιαχναν λουκάδικα, έβγαζαν τη λίγδα που ήταν το λάδι και το βούτυρο της χρονιάς και

έφτιαχναν τις τσιγαρίδες. Τίποτα δεν έμενε αναξιοποίητο. Από το δέρμα του γουρουνιού έκαναν τα πίντσι (γουρουνοτσάρουχα), ζώνες και κορδόνια, ενώ την ουροδόχο κύστη την έκαναν μπάλα για τα παιδιά.

Τσίκαρ-τσίκαρ

Την ημέρα των Χριστουγέννων πήγαιναν όλοι οικογενειακώς στην εκκλησία. Όταν ο νοικοκύρης και η οικογένειά του γυρνούσαν από την εκκλησία, παίρνανε ξυλαράκια που τα κόβανε από τον κήπο, κάποιου γείτονα όχι από το δικό τους, ανακατεύανε τη φωτιά στο τζάκι για να βγάλει σπίθες και λέγανε ευχές όπως: «*κόουκο ίσκρα κι ισπάντνατ τόουκο μπερκέτια ντα ίμαμε*» που σημαίνει «*όσες σπίθες βγάζει τόσα αγαθά να έχουμε*».

Επίσης όποιος ερχότανε επίσκεψη μετά την εκκλησία έκανε και αυτός το Τσίκαρ-τσίκαρ, δηλαδή έπαιρνε από την άκρη του δρόμου ή από το γείτονα ένα ξυλάκι και όταν έμπαινε στο σπίτι χτυπούσε με αυτό τη φωτιά για να βγάλει σπίθες και το έριχνε να καεί λέγοντας ευχές. Για τη σημασία αυτού

του εθίμου πολλοί υποστηρίζουν ότι το έκαναν για να φύγουν τα δαιμόνια, αλλά και για να έχουν μπερκέτια. Το τσίκαρ τσίκαρ το έκαναν οι επισκέπτες κάθε σπιτιού σε όλη τη διάρκεια του Δωδεκαήμερου, μέχρι τα Φώτα.

Τα Χριστούγεννα μετά την εκκλησία στο σπίτι είχανε τραπέζι. Το φαγητό για τη γιορτινή αυτή ημέρα ήταν συνήθως χοιρινό κρέας με πράσα.

Σούρβα

Την παραμονή της Πρωτοχρονιάς έχουμε τα «Σούρβα». Το πρωί της παραμονής της πρωτοχρονιάς, ανάβανε στους μαχαλάδες τη φωτιά για τα Σούρβα. Τα παιδιά γυρνούσαν πάλι από σπίτι σε σπίτι όλο το χωριό λέγοντας τα Σούρβα. Ούτε σε αυτή τη γιορτή μας είναι γνωστό κάποιο τραγούδι αγυρμού των παιδιών. Σε κάθε σπίτι που επισκέπτονταν τα μικρά παιδιά χτυπούσαν την πόρτα με τη «σουρβάσκα», φώναζαν «*Σούρβα, σούρβα ντά-ημι μπάμπο καλαμπάσι*» (δηλαδή *Σούρβα, σούρβα δώσε μου γιαγιά λουκάνικα*) και έλεγαν ευχές για τους σπιτικούς.

Στα χέρια κρατούσαν ραβδί από ξύλο

κρανιάς ή σουρβιάς (σουρβάσκα) που στη μια του άκρη είχε 2-3 κερατάκια. Σ' αυτά τα κερατάκια οι νοικοκυρές κάρφωναν κομματάκια λίπος από το γουρούνι που είχαν σφάξει για τα Χριστούγεννα και κομματάκια από τα λουκάνικα που είχαν φτιάξει από το ίδιο γουρούνι. Αυτή την ημέρα οι νοικοκυρές δεν δίνανε κουλουράκια ή άλλα είδη, αλλά κυρίως κομμάτια από λουκάνικα και κομμάτια από λίπος. Με το λίπος που συγκέντρωναν τα παιδιά στα σούρβα κάνανε οι μανάδες τους λίγδα και τσιγαρίδες.

Στα σούρβα είχαμε πάλι το έθιμο «τσίκαρ-τσίκαρ» από τους νοικοκύρηδες κάθε σπιτιού αλλά και από τους επισκέπτες που συνεχιζόταν μέχρι την ημέρα των Φώτων.

Για την πρωτοχρονιά δεν κάνανε γκούμνο αλλά τη γνωστή σε όλους τους Μακεδόνες βασιλόπιτα. Η βασιλόπιτα ήταν πίτα με τυρί ή πράσο ή κολοκύθα και μέσα βάζανε ένα νόμισμα, το φλουρί.

Αυτός που θα έβρισκε το νόμισμα λέγανε ότι θα είναι τυχερός όλη τη χρονιά. **■**

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Καψάλη Δ. Γεράσιμου, Λαογραφικά εκ Βέρμπιανης, Λαογραφία, Δελτίον της Ελληνικής Λαογραφικής Εταιρείας, τόμος Δ', Εν Αθήναις 1912-13.
- Καψάλης Γεράσιμος, Λαογραφικά εκ Μακεδονίας, Λαογραφία, Δελτίον της Λαογραφικής Εταιρείας, τόμος ΣΤ, έτος 1917.
- Μέγας Α. Γεώργιος, Ζητήματα Ελληνικής Λαογραφίας, Ανατύπωσης Αθήνα 1975.
- Πολίτου Γ. Νικόλαου, Λαογραφικά Σύμμεικτα Γ'.
- Σ.Ι.Β., Η πρώτη του έτους, Νεολόγος Εβδομαδιαία Επιθεώρησις, Τόμ. 1, Αρ. 10 (1891).
- Σταματάκου Δρ. Ιωάννη, Λεξικόν της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσης, Αθήνα 1999.

ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΤΕΣ

1. Βάντση-Δάϊου Μαρία (γεν.1930)
2. Γκέσιος Χρήστος (γεν. 1944)
3. Γκέσιου- Δίντση Χρυσούλα (γεν. 1945)
4. Γκότση Αθηνά (γεν. 1941)
5. Γκότσης Γιάννης (γεν. 1934)
6. Γκότσης Χρήστος (γεν. 1930)

7. Δημητρούση Γεωργία (γεν. 1939)
8. Δημητρούση Δήμητρα (γεν. 1935)
9. Ζάλιου-Δημητρούση Ευγενία (γεν.1935)
10. Παπαθεοδώρου Αικατερίνη (γεν. 1933)
11. Παπασταύρου Πετρούλα (γεν. 1937)
12. Χαϊδή-Δημητρούση Δήμητρα (γεν.1935)

ΠΗΓΕΣ ΑΠΟ ΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

- Ιωαννίδης Γιώργος, ΓΙΑΤΙ ΓΙΟΡΤΑΖΟΥΜΕ ΤΟΝ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟ ΤΗΝ ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ, από το Ιστολόγιο «ΤΟ ΔΩΔΕΚΑΗΜΕΡΟ ΤΩΝ ΕΟΡΤΩΝ» (http://users.sch.gr/geioanni/sel-eortes=1/sel-eortes=2=EKKLHS_EORTOLOGIO/sel-xristougenna/xristougenna-INDEX.htm)
- Χλέτσος Βασίλης, «Χριστούγεννα και εορτές του Ήλιου», από το Ιστολόγιο ΜΥΣΤΑΓΩΓΙΑ-ΜΥΣΤΑΓΟΓΥ, (http://xletsos-basilhs.blogspot.gr/2007/02/blog-post_5762.html)
- Χριστουγεννιάτικα έθιμα στη Μακεδονία και όλη την Ελλάδα, από το Ιστολόγιο «ola Deka» (<http://oladeka.com/>).